

Styrmedelsförslag inom nyckelinitiativ för att främja en hållbar livsmedelskedja

Värdekedja Livsmedel, materialflödesgruppen, samverkansgruppen för Näringslivets klimatomställning.

Avsändare

Anna Richert WWF, Pär Larshans Ragn-Sells, Anna Lundbom EasyMining, Anders Finnson Svenskt Vatten, Lill Bölte Systembolaget, Johan Hulten IVL, Ulf Sonesson RISE, Marie Gidlund Sweden Food Arena, Maria Smith Axfoundation, Kristina Atkisson WWF, Susanna Lind Ragn-Sells, Peter Sörngård Svenskt Vatten, Catarina Paulson Alfa Laval, Sara Sundqvist Livsmedelsföretagen, Filip Ekander Svensk Dagligvaruhandel, Jens Berggren LRF, Maria Kärnerud Business Sweden.

Myndigheter som varit del av processen: Tillväxtverket (Marie Persson), Jordbruksverket (Per Bodin)

Inledning

Samverkansprogrammet Näringslivets klimatomställning utgår från att Sveriges roll i världens största utmaning är att vara det goda exemplet genom att visa de affärsmöjligheter och konkurrensfördelar det ger att bidra till en fossilfri samhällsutveckling.

Senast år 2045 ska Sverige inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären. Näringslivet står för en betydande del av utsläppen samtidigt som de är en avgörande del av lösningen. Samverkansprogrammet syftar till att bidra till näringslivets klimatomställning.

För att Sverige ska kunna nå och förverkliga uppställda miljömål och ambitioner förutsätts en vilja och förmåga att näringsliv, industri och offentlig samt privat verksamhet, var för sig och tillsammans, går mot en ökad hållbarhet där innovation och kunskap får stå i fokus. Det är av yttersta vikt att ta ett helhetsperspektiv på hållbarhetsfrågorna genom att fokusera på såväl miljöfrågor som på cirkulär resursåterföring och återvinning av produkter som idag nyttjas linjärt. För att kunna genomföra nödvändiga förändringar behöver utmaningarna adresseras och balanseras i flera sektorer samtidigt däribland livsmedelssektorn.

Det sätt vi producerar, distribuerar och konsumerar livsmedel är avgörande för människors hälsa, social rättvisa, ett stabilt klimat och biologisk mångfald, vilket gör livsmedel till en viktig faktor för att uppnå Agenda 2030. Kostrelaterad sjukdom är en mycket stor drivkraft till för tidig dödlighet och ohälsa globalt samtidigt som livsmedelsproduktion driver på förlust av biologisk mångfald och vattenförorening. Den står också för 20 - 30 procent av utsläppen av växthusgaser. Vidare leder den ökande urbaniseringen globalt till att avståndet mellan livsmedelsproduktion och konsumtion ökar. För att minska övergödning och klimatutsläpp behöver bra metoder för att återföra näringsämnen till produktionen utvecklas och genomföras.

Utmaningen är tydlig - livsmedelssystemen är under och bidrar till stora risker för både människor och planet. Det finns dock goda möjligheter till handling för att nyttja väsentliga resterande potentialer till nya hållbara affärsmodeller, lösningar och värdeskapande. För att realisera dessa nya värden måste åtgärder och lösningar sökas i samarbete mellan branscher, discipliner, länder och kontinenter.

Värdekedja Livsmedel

Livsmedelskedjan har potential att bli en innovativ tillväxtmotor i hela landet som genererar jobb och bidrar till en hållbar omställning.

Hela livsmedelskedjan behöver långsiktighet och riktade satsningar på innovation. En sådan satsning på innovation måste ha företagens och marknadens efterfrågan som utgångspunkt och medverka till att skapa både affärsvärde, samhällsvärde och miljönytta. Sverige har därutöver stor potential att bidra till export av teknik och affärsmodeller som snabbar på omställningen för en ökad klimatnytta. Tekniken kommer kunna även bidra till uppskalningsmöjligheter utanför Sveriges gränser.

Arbetsgruppen Värdekedja Livsmedel har tagit fram följande förslag till åtgärder för att uppnå samverkansprogrammets mål och syfte.

Tillgängliga och transparenta data om livsmedels hållbarhetspåverkan

Styrmedel:

1. Regeringen bör via sin ägaranvisning till RISE förtydliga uppdraget samt finansiera kontinuerlig utveckling och uppdatering så att befintlig klimatdatabas för livsmedel görs tillgängligt för allmänt bruk samt att den också vidareutvecklas till att på sikt omfatta andra viktiga hållbarhetsområden såsom markanvändning, biologisk mångfald, djurvälstånd.

2. Regeringen bör utreda förslag om transparent och allmänt tillgängliga data för hur livsmedelssystemet och relaterade branscher påverkar miljöaspekter som klimat, markanvändning och biologisk mångfald.

3. Regeringen bör utreda upprättande av räkenskaper för livsmedelssystemet och relaterade branscher vad gäller flöden av näringsämnen, resursanvändning samt miljöpåverkan av implementering av ett cirkulärt samhälle.

Målsättningen att etablera ett fossilfritt, klimatsmart, cirkulärt samhälle är lovvärt. Men all förflyttning i denna riktning bygger på att det finns tillgänglig kunskap i form av data över livsmedelssystemets aspekter så att korrekta mål kan sättas och följas upp. Idag är det svårt för aktörer som kommuner, livsmedelsföretag och miljöorganisationer att inhämta jämförbara, kvalitetssäkrade data inom flertalet områden, samtidigt som kraven ökar från omvärlden på att man ska kunna visa framsteg. I grannlandet Danmark har nyligen en stor offentligt finansierad klimatdatabas presenterats med basdata för ett stort antal livsmedel i syftet att underlätta arbetet med att minska livsmedelssystemets klimatpåverkan. I Frankrike finns också sedan flera år ett offentligt material med data på livsmedelsprodukter inom områden som klimat, markanvändning och vatten, som används brett av livsmedelsbranschen i förändringsarbetet. Svenska skolmåltidsaktörer har tillgång till databaser och kunskap om nutrition på ett sätt som man inte ser alls för matens klimatpåverkan. Inom lantbruket utvecklas nu Agronod, ett material för datainsamling från lantbruket, och Svensk Dagligvaruhandel samt Livsmedelsföretagen utvecklar också arbetssätt för företagen att leverera och lagra data, framför allt klimat. Båda dessa initiativ är under utveckling, och kommer bidra till delar av systemet men inte leverera en helhetslösning som gör att aktörer transparent kan få tillgång till kvalitetssäkrade data för livsmedelssystemet. Flera aktörer erbjuder klimatdata liksom data om markanvändning eller biologisk mångfald men denna är svår att finna, av

varierande kvalitet och ofta inte uppdaterad. Det finns inte samsyn om avgränsningar och metodval för ett så pass viktigt område som klimatdata för livsmedel.

Arbetet med att skapa bra kunskapsunderlag för den förändring av livsmedelssystemet som vi vill se bör inledas med att befintlig klimatdatabas för livsmedel som förvaltas och utvecklas av RISE görs allmänt tillgänglig. Detta har stor potential att skapa möjligheter i att påskynda omställnings till ett mer hållbart samhälle genom ökad innovation samt också ökade arbetstillfällen som effekt.

Dessutom föreslår vi en utredning som fördjupar analysen genom att beskriva behov, föreslår finansiering, tydliggör ansvar och avgränsningar liksom aktör som kan äga och förvalta ett sådant arbete och samspel med andra aktörer med liknande agenda fast annat uppdrag. I uppdraget bör ingå att identifiera synergier, utmaningar och målkonflikter som kan uppstå vid hantering av data, liksom områden där datakvaliteten behöver förbättras. Avgränsningen mellan ett allmänt behov av ökad kunskap om livsmedelssystemets hållbarhetsprestanda och företagens behov av att presentera motsvarande prestanda för sina egna produkter bör också tydliggöras.

Dagens reningsverk – morgondagens resursverk: inhemsk produktion mindre beroende av importerade insatsmedel

Styrmedel:

1. Regeringen bör utreda och ändra VA-organisationernas uppdrag till att också inkludera att underlätta hållbarhet och ökad cirkularitet
2. Vi stödjer Miljömålsberedningens och Delegationen för cirkulär ekonomis förslag att regeringen bör verka inom EU för att det i EU införs en kvotplikt på inblandning av en minsta mängd återvunnen fosfor och kväve i mineralgödsel
3. Vi stödjer Miljömålsberedningens och Delegationen för cirkulär ekonomis förslag att regeringen bör besluta om ett etappmål om ökad återföring av fosfor och kväve till livsmedelsproduktion. Målet innebär att till 2030 ska återföringen av använd fosfor och kväve till livsmedelsproduktion vara minst 50 procent av fosfor och 15 procent av kväve från avlopp.
4. Regeringen bör driva på EU så att EU-lagstiftningen för gödselmedel styrs av växtnäringens kvalitet och inte dess ursprung.
5. Regeringen bör utreda vilka ekonomiska incitament som bäst lämpar sig för återföring av kol, fosfor och kväve från avlopp till åkermark.
6. Regeringen bör lansera ett *Resurskliv* för att i likhet med Klimatklivet möjliggöra de investeringar som krävs för ökad användning av reningsverkens resurser. Storskalig statlig medfinansiering av cirkulära lösningar är nödvändig.
7. Regeringen bör se över reglerna för tillståndsprocesserna eller besluta om ökade resurser som matchar lagstiftningens administrativa krav. Även mängden verksamheter som ska tillståndsprövas behöver anpassas till miljöbehov och till de administrativa resurser som prövningsmyndigheterna har.
8. Ge Jordbruksverket, Naturvårdsverket, Energimyndigheten, Tillväxtverket, Vinnova och Formas ett gemensamt uppdrag att ta fram förslag på hur stallgödsel, avloppsvatten och avloppsslam samt matavfall kan utvecklas till högvärdiga resurser. Vi stödjer Miljömålsberedningens förslag att ovan

myndigheter får ett gemensamt uppdrag att ta fram förslag på hur stallgödsel, avloppsvatten och avloppsslam samt matavfall kan utvecklas till högvärdiga resurser som kan ersätta jungfrulig mineralgödsel.

9. Utreda ett införande av ett stöd för utveckling av och investering i ny teknik för återföring av kväve och andra näringsämnen från avloppsvattnet. Vi stödjer Delegationen för cirkulär ekonomis förslag att regeringen bör utreda ett införande av ovan stöd med möjlighet till bidrag för förstudier, pilotförsök och fullskaleförsök avseende återvinning av kväve och andra näringsämnen från rejektvatten och källsorterande strömmar. Om kväve i avloppsvatten kan utvinnas minskas klimatpåverkan kraftigt vid reningen av kvävet i reningsverket då konventionell rening leder till utsläpp av lustgas.

Få andra flöden, av såväl näring som energi, är så stora i samhället som inom VA-sektorn. Varje person använder 120–140 kg vatten och bidrar med dag- och dräneringsvatten till att producera över 300 kg avloppsvatten varje dag, året runt. Över en miljard ton resurser flyttas därmed varje år från tätort till reningsverk till våra vatten vilket är att jämföra med exempelvis anläggningsindustrins 100–200 miljoner ton resurser som flyttas varje år eller gruvindustrins drygt 100 miljoner ton gruvavfall som förflyttas årligen. VA-organisationerna har identifierat en rad resurser i denna stora mängd avloppsvatten som kan tas tillvara i den cirkulära ekonomin för att öka möjligheterna till ett hållbart samhälle i såväl vardag som i kris och beredskap.

VA-branschen är en självklar del av ett hållbart samhälle. Det område där reningsverken har störst potential att minska sin klimatpåverkan är kvävereningen samt utsläpp av metan i samband med långtidslagring av slam. Reningsverket behöver både minska utsläpp av klimatskadlig metan, CH₄ samt av lustgas, N₂O - och producera återvunnen kvävegödsel. Kvävegödsel kan ersätta konventionell kvävegödsel, vilken idag till största delen är importerad och tillverkas med fossil gas. Även återföring av fosfor i stället för brytning av jungfrulig fosfor ger resurs- och klimatvinster. Antingen via system där Revaq-slam innehållandes fosfor och kväve används på åkermarken eller där vi har sorterande system med separata ledningar och behandling av toalettavlopp alternativt via tekniska metoder där fosfor återförs från slammet.

Utmaningar

Det är viktigare än någonsin att återvinna högvärdiga råvaror från avfall och avloppsströmmar eller snarare från det som med nuvarande regler och lagstiftning anses vara avfall eller avlopp. Ny innovativ teknik kan bidra till att avgifta flöden och cirkulera näringsämnen. I stället för att slösa bort dem bör vi se till att återanvända det som redan finns i våra avfalls- och avloppsströmmar.

Det finns dock flera utmaningar. Dels finns det inte en marknad för de produkter som kan utvinnas. Dels behövs en ökad politisk ambition kring cirkulär ekonomi och hållbarhet som i sin tur kan bidra till att skapa en fungerande marknad för avgiftade, rena, cirkulära näringsämnen. Politiken är redan idag på rätt väg, men ytterligare lagstiftning som möjliggör omställningen behövs. Därutöver behövs kompetens- och forskningsutveckling samt en uppgradering av infrastruktur för att nyttja nya tekniker

I dagsläget är dessutom marknaden för dessa produkter begränsad av EU-förordningar - äldre regelverk som diskriminerar produkter beroende på ursprung och som därtill inte fokuserar på kvalitet. För att få en marknad att fungera är det helt nödvändigt att regeringen inför styrmedel som ökar efterfrågan av återvunnen växtnäring och som prioriterar kvalitet snarare än ursprung.

Därutöver efterlyses tydliga styrsignaler från regeringen och i förekommande fall från EU, så att reningsverken tydligt ska veta vad de ska investera i. Politiska incitament för att stödja användningen av högkvalitativa cirkulära näringsämnen måste vara en sådan åtgärd.

Reglerna för tillståndprocesser bör ses över och mängden verksamheter som ska tillståndsprövas bör anpassas till miljöbehov och administrativa resurser. En tempoökning i hållbarhetsarbetet handlar i många fall om att få snabbare beslut från prövningsmyndigheter som lämnar tillstånd enligt miljöbalken. Det kan ibland ta 5–8 år att få ett tillstånd för en verksamhet som främjar hållbarhet och cirkulär ekonomi. Den administrativa hanteringen behöver ses över så att onödiga utredningskostnader och en omfattande byråkrati med långa handläggningstider och överklaganden enligt olika instansordningar i största mån undviks.

En möjlig anledning till hindren är att ambitionsnivåerna i miljölagstiftningens innehåll och i de administrativa processerna har ökat under många år medan den finansiella ambitionsnivån snarare har minskat än anpassats till lagstiftningen. Brister korrelationen hindras de miljöpolitiska ambitionerna från att få genomslag. Istället ökar kostnaderna för privata och kommunala verksamhetsutövare och miljölagstiftningen blir ett hinder för miljöarbetet och goda miljöambitioner. Det är därför önskvärt med ökade resurser hos prövningsmyndigheterna som matchar lagstiftningens administrativa krav. Även mängden verksamheter som ska tillståndsprövas behöver anpassas till miljöbehov och till de administrativa resurser som prövningsmyndigheterna har. Regeringen bör därför besluta om ökade resurser som matchar lagstiftningens administrativa krav eller se över reglerna för tillståndprocesserna.

Miljöbalken och andra miljölagar tillhör kategorin skyddslagstiftning. Lagarna syftar till att skydda miljön och människors hälsa från den linjära ekonomins avigsidor genom krav som tillämpas mot en enskild verksamhet i taget. Cirkularitet däremot förutsätter incitament för samverkan och handel mellan verksamhetsutövare. Skyddslagstiftningen behöver förändras så att den underlättar cirkularitet eller kompletteras med lagar eller andra styrmedel för cirkulär samhällsutveckling, företrädesvis ekonomiska styrmedel, bedömningen för miljötilstånd behöver även väga in den ökade miljönytta som implementation av ny teknik kan ha ur ett systemperspektiv.

Nationella mål för en hållbar hälsosam livsmedelskonsumtion

Styrmedel:

1. Regeringen bör initiera ett utvecklingsarbete med testbäddar för en mer hållbar hälsosam livsmedelskonsumtion där åtgärder kan prövas och kunskap genereras. Utvecklingsarbetet bör inkludera livsmedelssystemets aktörer, branschorganisationer m fl. Syftet är att generera viktig kunskap inför implementering av kommande åtgärder som föreslås av Livsmedelsverket och FHM enligt nedan.

Denna grupp har identifierat nationella mål för en hållbar hälsosam livsmedelskonsumtion som ett nyckelområde i arbetet med en mer hållbar livsmedelskedja. Vi föreslår inga konkreta styrmedel här, då arbete pågår hos Livsmedelsverket och Folkhälsomyndigheten med att ta fram sådana mål. Vi vill däremot understryka vikten av att när sådana mål kommer fram så ska de resultera i ett arbete på politisk nivå för att anta målen, och resurssätta implementering i breda lager av samhället. Målen är något som Sverige redan lyft fram som något vi är stolta över i ett internationellt perspektiv, låt oss tillsammans verka för att de blir skarpa, tillräckligt adresserar samhällets utmaningar och planetens

gränser och att aktörer kan samverka om implementering för att nå målen. Låt oss också verka för att lyfta dessa mål i ett EU-sammanhang och bidra till en kraftfull grön giv.

Sjömat - Förslag till styrmedelsförslag inom nyckelinitiativ för att främja en hållbar livsmedelskedja i Sverige avseende prioriteringar till ökad hållbar produktion och konsumtion av sjömat.

Styrmedel:

Vi föreslår att regeringen bör:

1. Förtydliga den svenska livsmedelsstrategin med ett klart uttalat mål för en ökad tillväxt av hållbar svensk produktion av sjömat samt foder för vattenbruksdjur, för minskat beroende av importerad sjömat och foder. Förtydliga relevanta myndigheters roller och ansvar över hur de ska bidra till detta i livsmedelsstrategin via regleringsbrev med tydligt uppdrag, mål och finansiering.
2. Påskynda översyn, förtydliganden och förenklingar av regelverk och tillståndprocesser samt tydliggör hur lagstiftningen ska tillämpas i praktiken för att stödja omställningen till en ökad samt mer cirkulär och hållbar vattenbruksproduktion i Sverige.
3. Ge stöd till djuphamnar, utökad beredningsindustri och annan nödvändig infrastruktur som krävs. Detta beslut säger att 50% av fångsten från det pelagiska fisket ska gå till beredning för livsmedelsproduktion, en siffra som idag endast är ca 10%, varav 3% i Sverige.
4. Ge tydliga ekonomiska incitament till företag som jobbar för att behålla så mycket som möjligt av sin sjömatsråvara i livsmedelskedjan.
5. Göra en översyn, förtydliga och förenkla befintlig lagstiftning för att stödja utveckling av cirkulära system där restströmmar från samtliga delar i de blå och gröna värdekedjorna (inklusive skog), som ej används till livsmedel, används för att möjliggöra en uppskalning av svensk fiskfoderproduktion
6. Utredda möjligheterna att klassa vattenbruk som areell näring.
7. Införa ekonomiskt stödsystem för produktion av blå fångstgrödor på motsvarande sätt som inom de gröna näringarna.
8. Initiera och stödja insatser för kunskapshöjning och kunskapsspridning om sjömat och de stora fördelarna med ett blått proteinskifte överlag, och speciellt för att stimulera ökad offentlig upphandling av inhemsk sjömat (vildfångad och odlad).
9. Införa nya modeller för riskdelning och finansiering för att initiera ny teknik, nya arter och uppskalning av nya metoder för att möjliggöra ökad hållbar sjömatsproduktion. Marknadsför satsningarna internationellt för att attrahera investeringar och etableringar.
10. Säkerställa ökade medel till forskning, innovation, produktutveckling, affärsutvecklingsinsatser samt utveckling av infrastrukturer för att utveckla och stödja ökad produktion och konsumtion av hållbar sjömat.

Sverige har stor potential att utveckla produktion och förädling av sjömat. Idag har Sverige en väldigt liten vattenbruksproduktion trots stor potential i form av stora vattenområden och ledande aktörer inom forskning och teknikutveckling. Vidare hamnar bara 17% av den svenskproducerade fisken på

våra tallrikar, något som till stor del drivs av vårt märkliga hushållande av de arter som utgör den absoluta bulken av vårt fiske; sill, skarpsill och tobis.

Sverige behöver en kommersiell utveckling och investeringar i befintlig och ny infrastruktur som kan inkludera de resterande 83%. Gruppen ser även en styrka i att förtydliga relevanta myndigheters roller och ansvar samt bidrag i livsmedelsstrategin. Tydlighet kring uppdrag, mål och finansiering.

Restråvaror uppkommer vid all livsmedelsproduktion. För att en storskalig förädling av restråvaror från den blå näringen skall bli verklighet krävs inte bara teknisk utveckling utan även att relevanta aktörer från näringslivet och offentlig sektor kopplas samman i nya värdekedjor. Hinder i form av tillstånd, regelverk, logistik, teknoekonomisk och miljömässig lönsamhet måste beaktas. Vår vision är att restråvaror från den blå värdekedjan i framtiden inte ses som lågvärdesråvara, eller i allra sämsta fall som avfall, utan behandlas som en värdefull råvara för att i ytterligare steg producera högvärdiga produkter.

Restprodukter som inte används till livsmedel, bör användas för att möjliggöra en uppskalning av svensk fiskoderproduktion som kan stå sig kvalitetsmässigt jämförbart med internationella satsningar.

Produktionsmetoder och nya livsmedel inom sjömat kan stå sig internationellt och skapa nya affärsmöjligheter för industrin samt attrahera internationella investeringar.

Sverige ska kunna leva upp till besluten från 2009/ 2019 om det nya pelagiska systemet och behöver stöd för att uppfylla att 50 % av fångsten från det pelagiska fisket ska gå till beredning för livsmedelsproduktion, en siffra som idag är ca 10 % varav 3 % i Sverige.

Nationell innovation - Långsiktig satsning på ett nytt strategiskt innovationsprogram

Styrmedel

Vi föreslår att regeringen:

1. Startar ett modernt strategiskt innovationsprogram riktat mot livsmedel.
2. Ger Formas, Vinnova, Jordbruksverket och Tillväxtverket fleråriga uppdrag med fria medel för agila insatser.
3. Efterfrågar och finansierar nya sätt för kunskapsdelning och kunskapsspridning.
4. Ger myndigheterna Tillväxtverket och Vinnova i uppdrag att utveckla ett regionalt företagsfrämjande inom livsmedel som koordineras nationellt.
5. Säkerställer finansiering till den etablerade forskarskolan LiFT (del av Food Science Sweden).
6. Tillsätt utredningar kring hur nya lagkrav eller ökad tillsyn kan höja lägstanivån kring företags arbete kring matsvinn
7. Säkerställer att institut och högskolor ges ekonomiska förutsättningar att växla upp sitt deltagande i och koordinering av EU-projekt samt underlätta för industrins deltagande (såväl stora som små aktörer).
8. Främjar utvecklingen av innovationer genom ökad offentlig upphandling och innovativa beställningar.

9. Säkerställer statlig finansiering till strategiska aktörer, såsom Sweden Food Arena och Samarbete för minskat matsvinn (SAMS).

10. Säkerställa fortsatt högt tempo i arbetet med att förenkla regelverk och samordnad/utvecklad tillsyn som är likvärdig i Sverige.

Sverige är pionjärer inom flera områden inom hållbar utveckling och livsmedelskedjan har stor potential att bidra till att regeringen når ambitiösa mål inom Agenda 2030, Parisavtalet, Miljömålen samt uppfylla målen i Livsmedelsstrategin.

Företagen i livsmedelskedjan är innovativa, innovationsgraden är lika hög som i andra producerande näringar. Däremot är innovationshöjden lägre, d.v.s. de innovationer som når marknaden är nya för företaget eller branschen, men inte nya för Sverige och världen. För att stärka näringens konkurrenskraft och lönsamhet, behöver vi mer innovationer med höjd och alla livsmedelsföretagare i hela Sverige behöver få tillgång till innovationssystemet.

För att nå målen i riksdagens livsmedelsstrategi – ökad konkurrenskraft, ökad livsmedelsproduktion och bidra till hållbar utveckling – behöver vi **utveckla ett nytt, modernt innovationssystem**. Ett system som är anpassat för en mångfald av företag, oavsett företagsstorlek, bransch eller geografi och med fokus på att omsätta kunskap till lösningar som efterfrågas av marknaden.

Innovation handlar om att omsätta kunskap till värde. Marknadsinsteget och därmed **entreprenören och företaget bör vara i fokus** för kommande satsningar. Det är företaget som ska genomföra den omställning alla efterfrågar och systemet måste därmed ta ansvar för att utveckla satsningar med företaget i fokus, skapa incitament och förutsättningar för att en hållbar omställning och utveckling ska vara möjlig.

Forskning visar att innovation kräver kreativitet, utbildning, erfarenhet och mångfald. För att lyfta både företag och forskare till nationell och internationell nivå behövs **samverkan mellan branscher, regioner och längs med värdekedjan**.

Politik, näringsliv, akademi och offentlig förvaltning kan tillsammans skapa förutsättningar för hållbar utveckling. Med **livsmedelskedjan som en utvecklingsarena** kan vi tillsammans utveckla och testa nya verktyg och insatser med ambitionen att möjliggöra en konkurrenskraftig, lönsam och hållbar utveckling av den svenska livsmedelsproduktionen.

Kommentarer till styrmedlen:

Ett nytt modernt strategiskt innovationsprogram bör designas så att det utgår från marknadens efterfrågan och företagets behov och stora engagemang att bidra till samhällsutmaningarna. Satsningen ska stimulera samarbeten inom värdekedjan, med andra branscher och internationellt.

För att genomföra sammanhängande satsningar som stärker hela värdekedjan är det centralt att myndigheterna samverkar. Genom samverkansuppdraget har Tillväxtverket i uppdrag att samordna och främja samverkan bl.a. mellan dessa fyra myndigheter, vilket utgör en god grund. För att utveckla livsmedelskedjan långsiktigt är det viktigt att de kan etablera överenskommelser med tydligt formulerade ansvar, mål och medföljande finansiering vad gäller nationell utveckling av livsmedelskedjan. Myndigheterna bör även få i uppdrag att utveckla nya modeller för att stödja, utveckla och finansiera innovationsutveckling och marknadsinateg som svarar mot de förutsättningar som finns i olika typer av företag.

För att minska gapet mellan akademi och näringsliv och öka nyttiggörandet av forskningsresultat i livsmedelsföretag efterfrågas nya modeller för kunskapsdelning och kunskapsspridning. Utforma en satsning som inkluderar kunskapsspridning (t.ex. tillgängliggöra forskningsresultat via olika kanaler), information om finansieringsmöjligheter, matchmaking mellan företag och forskare samt bildande av innovations- och forskningsprojekt för hela värdekedjan. Sweden Food Arenas förstudie kring Kunskapspyramiden¹ kan vara början till och del av ett modernt strategiskt innovationsprogram för livsmedel.

För att maximera effekten av de resurser och medel som finns inom innovationssystemet kopplat till företagsfrämjande, föreslår vi att det regionala främjandet stärks och koordineras nationellt för att möjliggöra kompetensdelning och samarbete över regiongränser och utveckla satsningar som stärker och utvecklar de regionala aktörerna (företag, forskare, främjare). För att åstadkomma detta krävs en översyn av statsstödsregler och regelverk samt att värdekedjeperspektivet utgör en centralutgångspunkt. Stärk det regionala företagsfrämjandet med basfinansiering i form av nationellt verksamhetsstöd som kan växlas upp med regionala medel.

Genom Formas satsning på centrumbildningar, ökar antalet industridoktorander vilket vi välkomnar. För att utbilda dem om näringen, efterfrågar vi statlig medfinansiering av LiFT Forskarskola (del av Food Science Sweden). Satsningen är viktig för att stärka konkurrenskraften i livsmedelsbranschen och långsiktigt säkra kompetensförsörjning på hög nivå till livsmedelsbranschen genom utbildning av doktorer, förberedda för anställning i näringslivet och med hög vetenskaplig kompetens inom områden viktiga för branschen och samhället.

Lägstnivån hos företag i deras arbete med matsvinn behöver höjas. En väg är att ställa tydligare krav på att företag har kunskap om sitt eget matsvinn. Det skulle öka innovationsviljan, skapa marknad för konsulttjänster på området matsvinn och resultera i mer resurseffektiva och lönsamma företag. Tre möjliga områden att utreda är:

- Utreda hur tillsynsmyndigheter kan stötta näringsidkare att minimera matsvinn med stöd av de allmänna hänsynsreglerna kring resurseffektivitet i miljöbalkens andra kapitel.
- Utred ett krav på företag att göra kartläggningar av svinn i verksamheten (svinndeklaration), i likhet med de krav som finns på att utföra energideklarationer i byggnader. Utredningen behöver fokusera på vilka verksamheter som bör omfattas och att svinndeklarationerna tydligt syftar till att identifiera besparingar.
- Genomför en översyn av lagstiftningen för att identifiera hinder mot för att nyttja restströmmar optimalt, till exempel nya former av foderproduktion. Det bör ingå i uppdraget till "kontrollmyndigheterna för livsmedelskedjan" att utnyttja "livsmedelslagstiftningens flexibilitet och höjer kunskapen om hur regler tolkas", vilket är punkt 27 i nationella handlingsplanen för minskat matsvinn².

För att öka hemtagning av EU medel och ökat deltagande från näringslivet i forskningsprojekt behöver vi säkerställa att institut och högskolor ges ekonomiska förutsättningar att växla upp sitt deltagande i och koordinering av EU-projekt samt underlätta för industrins deltagande (såväl stora som små aktörer). Det finns också signaler från flera håll att ekonomiska förutsättningar kopplat till vissa av EU:s stödformer såsom EDIH, EIT-KIC, InterReg m.m. behöver ses över för att ge full

¹ <https://swedenfoodarena.se/forstudie-ett-modernt-innovationssystem/>

² <https://www.livsmedelsverket.se/publikationer/sok-publikationer/artiklar/2018/2018-fler-gor-mer-handlingsplan-for-minskat-matsvinn-2030>

kostnadstäckning för deltagande aktörer. Problemet med låg kostnadstäckning gäller dock inte bara livsmedelsbranschen och bör utredas bredare för ett ökat svenskt deltagande inom fler branscher.

Utveckling av nya innovationer kan stimuleras genom ökad offentlig upphandling och innovativa beställningar där det offentliga kan fungera som referenskund för företaget. Stöd även utvecklingen av nya innovationer inom livsmedel genom att kartlägga, utveckla och tillgängliggöra anläggningar nationellt inom test, demo och uppskalning för små och stora företag.

För att påskynda arbetet mot hållbar omställning och underlätta myndigheternas kontakter med näringen är det både kostnads- och resurseffektivt att staten finansierar strategiska aktörer såsom Sweden Food Arena och Samarbete för minskat matsvinn, med uppdraget att samla hela värdekedjan för att identifiera och prioritera näringens behov av innovation och forskning inom strategiska områden, minskat matsvinn och utveckling av cirkulär ekonomi.

Livsmedelsnäringen har stor potential att öka produktionen, bidra till hållbar tillväxt, fler jobb och export. För att möjliggöra en hållbar omställning, cirkulära processer och ökat tempo i arbetet med att utveckla nya processer och produkter och kunna implementera dessa är regelverken är uppdaterade, att förenklingsprocessen fortsätter och att tillsynen är likvärdig i hela Sverige. Tempot måste höjas och vi efterfrågar tydliga mål, ansvar och uppföljning av genomförandet.